

РЕЦЕНЗІЇ

ВОЛОДИМИР ВЕРНАДСЬКИЙ І ВОЛОДИМИР КОРОЛЕНКО:
В СЛАВЕТНІЙ ДОЛІ ПОЄДНАЛИСЬ

Наприкінці 2018 року в Полтаві побачила світ книга В.М. Самородова, С.Л. Кигим, Л.В. Ольховської «В.І. Вернадський та В.Г. Короленко: у поєднанні доль і поглядів», присвячена двом видатним діячам вітчизняної культури і науки Володимирі Вернадському та Володимирі Короленку. Завдання дослідження – презентувати новий, свіжий погляд на життя, творчість, громадську діяльність цих постатей однієї родини, земляків, сучасників.

Автори звертаються до феномену родинності. Їх цікавить походження двох сімей, нащадками яких були видатний вчений і видатний письменник, перетини їх доль, напрями інтересів, досягнення, втрати. Окрім цієї, суто генеалогічної прив'язки, у книзі розповідається і про іншу схожість – ментальну й поведінкову.

Таким чином формуються основні теми викладу, які відповідають двом розділам: перший (він висвітлює родинні зв'язки сімей Короленка та Вернадського, історію їх походження) – «У славетній долі поєдналися»; другий як представників однієї родини, земляків, сучасників людей – братів по духу – «Спорідненість поглядів та вчинків».

У вступі до видання автори обґрунтовують необхідність вивчення історії сім'ї як неперерічного суспільного явища. Посилаючись на роздуми своїх героїв, роз'яснюють значення цієї величини, вбачаючи в ній ключ до розуміння історичної долі народу. Читача знайомлять з унікальними архівними свідченнями про найбільш яскравих представників роду Вернадського і Короленка: хто були ці люди, звідки, яким був їхній внесок, говорячи образно, в скарбничку дорогоцінних надбань спадковості: різнобічних обдарувань, здатності реалізовувати намічене.

Родоводи видатних людей перетиналися неодноразово, контакти виникали і міцніли на різних етапах життя. За наповненням, це була повсякденність з її побутовими проблемами, реакціями на вчинки оточуючих, особистими переживаннями, хворобами. Сім'ї жили в реальному часі. Епістолярна спадщина їх представників, широко використана авторським колективом, допомагає деталізувати минуле, в тонкощах відчуті історичну канву двох біографій, наблизити її до сучасності.

Тим часом, життєвий дріб'язок, а подекуди, серйозні випробування, відомі кожному, не віддаляли героїв книги від устремлень творчих, не ламали переконань. Для читача – це загадка. Одразу виникає питання: що жило душі наших земляків, що додавало їм сили і стійкості долати перешкоди? Сама ця тема – наближення до «таємниці геніїв» – створює смисловий каркас книги «В.І. Вернадський та В.Г. Короленко: у поєднанні доль і поглядів».

Становлення особистостей двох Володимирів, як його бачать автори видання, – щасливий приклад добрих стосунків у сім'ях. Цікаві факти з цього приводу згадуються у книзі. Своїми спогадами, враженнями діляться і самі герої і їхні близькі, друзі. Читачеві відкривається світ особистих відчуттів, переживань, – саме те, що складає сокровенне життя душі. З повагою і вдячністю згадують Короленко і Вернадський своїх батьків та родичів. Разом працювали, відпочивали на природі, слухали музику, відгукувалися на суспільні події... Перед читачем – космос людського співіснування, в якому кожен пов'язаний із кожним. І не лише по крові. Охопити усі ці взаємозв'язки неможливо. Та, мабуть, і не потрібно. Важливо інше – зрозуміти принцип, закон.

На думку авторів видання, джерелом життєвих енергій, принаймні одним із них, є саме родина – цінність універсальна, неминуща. «Цікавість до коріння» – така популярна в наш часи – в їх розумінні, не може обмежуватися фіксацією тих чи інших відгалужень родового древа. Хоча і це важливо. У виданні наводиться схема родоvodu Короленків та Вернадських, яка дозволяє максимально повно уявити картину походження двох старовинних козацьких фамілій, встановити ступінь їх споріднення. Інформаційному насиченню викладу, без сумніву, сприяє й велика добірка фотографій, а також відтворення документів, пов'язаних з біографіями наших видатних земляків. Деякі матеріали публікуються вперше.

І все ж основна увага дослідників зосереджується на якості сімейних стосунків – на тому їх стані, яке в православ'ї називають «малою церквою». Йдеться про сердечну включеність у життя близьких, особливу чуйність до їхніх потреб і турбот, готовність до безкорисливого служіння. Чи не ці прояви – «родом із дитинства» – з часом стали мотивом подвижницької праці Короленка і Вернадського?! Діяльна моральність, властива цим людям, виявляла себе у найрізноманітніших обставинах, нівелюючи грань між «своїми» і «чужими». Книга містить чимало фактів, відомих і маловідомих, саме про цей, людський, талант вченого і письменника. В роки суспільних потрясень вони ставали на бік безправних і нужденних.

Та не були б Вернадський і Короленко тими, кого ми знаємо, ким захоплюємося, без пригаманого їм життєлюбства, невичерпного інтересу до Людини, до Природи. Дослідницька жилка, смак до пошуку в обох пробуджувалися поступово, з дитинства. Поштовхом могла

бути прогулянка лісом, «випадкова» зустріч, поетичний рядок... За всіма цими, здавалося б, одиничними враженнями, Володимир Галактіонович і Володимир Іванович бачили цілісне дихання життя, його незбагненну, але безкінечно прекрасну сутність. Вона кликала! Тому-то так щиро відгукувалися вони на те нове і, як вважали, блага, оздоровлююче, що давали наукові розвідки, громадське життя, спілкування з природою.

Другий розділ книги презентує троюрідних братів у їх діяльності, кожного у своїй царині. Факти біографій ученого і письменника, звісно, не збігаються. Але те, головне, що з юності визначило спрямованість їх інтересів, моральну основу переконань і вчинків, нікуди не зникає. Навпаки, збагатившись життєвою мудрістю, знаннями і досвідом, Короленко і Вернадський в усьому багатстві розкривають свій потенціал і реалізують його.

Примітно, що місцем застосування їхніх сил у пору зрілості стає Полтавщина й Україна загалом. Ось згадка про Короленка: «Полтавці стверджували, що їм поталанило, адже у їх місті живе праведник». І далі у книзі – архівні дані, які факт за фактом відкривають читачам історію людини-легенди Володимира Короленка. Згадується його допомога невинно засудженим: в роки громадянської війни безрозсудна жорстокість була «побутовим явищем», захист сиріт і безпритульних, організація безкоштовних їдалень, народних бібліотек тощо.

Але ж і біографія Вернадського рясніла подібними фактами. У 20 - 30-ті роки ХХ ст. під загрозою репресій опинилося чимало вчених з його оточення, в тому числі полтавців. Володимир Іванович мужньо відстоював цих людей, багатьох врятував. Відомий також його внесок у суспільну допомогу голодуючим на початку 90-х років ХІХ ст., виступи із засудженням смертної кари. І усе це у поєднанні з колосальною науковою працею: лабораторними дослідженнями, експедиціями, конференціями!..

Вчений із світовим ім'ям і людина, видатний письменник і людина... Провести ризик між іпостасями громадського і особистого, згадуючи героїв книги, напевно чи можливо. Все, чим ці люди дорожили, нащадкам, прекрасне у своєму гармонійному єднанні. Саме це притягувало і притягує до їх таланту, спонукає наслідувати їхній приклад. Такі люди затребувані в усі часи. Ця ідея визначає актуальність і виховне значення книги «В.І. Вернадський та В.Г. Короленко: у поєднанні долі і поглядів».

Стосовно пізнавального ресурсу дослідження, він, на наш погляд, ще далеко не вичерпаний. Різноманітний фактичний матеріал, представлений авторами, напевно, буде ще і ще поповнюватися. Благо, сама тема сім'ї, родинності, навіть у межах двох її відгалужень – гнізда Короленківського й гнізда Вернадських – відкриває безмежний простір для подальших розвідок, історичних, філософських, психологічних. Не кажучи вже про літературознавчі й природничі. В аспекті краєзнавчому, передусім.

Не менше можливостей для подальшого вивчення й узагальнення містить у собі і тема громадських ініціатив Короленка і Вернадського, порушена у виданні. Є усі підстави сподіватися на те, що з часом матеріали про просвітницьку діяльність братів, їх участь в організації суспільно значущих інституцій і закладів, захисті прав людини, незалежно від її національності та релігійної приналежності, стануть темами окремих досліджень.

Книга «В.І. Вернадський та В.Г. Короленко: у поєднанні долі і поглядів» (в її другому, доповненому й уточненому виданні) буде цікавою не лише вченій спільноті, але й більш широкому колу читачів: педагогам, студентству, працівникам культурно-освітніх закладів, краєзнавцям за покликанням, словом, – усім, кому дорогі імена Володимира Івановича Вернадського та Володимира Галактіоновича Короленка – славетних нащадків славетних родин.

Л.А. Нестуля